

2. Makroekonomická výkonnost

2.1. Hrubý domácí produkt

V celém desetiletém období do roku 2005 se ve srovnání s rokem 1995 HDP zvýšil reálně o 28,7 %. Ovšem zatímco jeho růst v prvním pětiletém období (1996 až 2000) dosáhl pouze 7,6 %, ve druhém pětiletém období (2001 až 2005) se zrychlil na 19,6 %.

Meziroční růst HDP v roce 2005 reálně o 6,1 % vysoko přesahoval průměr předchozích pěti i deseti let. Jeho přírůstek ve srovnatelné cenové hladině se podílel na pětiletém přírůstku nepatrně více než třetinou a na desetiletém přírůstku méně než třetinou. Struktura růstu byla přitom výrazně odlišná od všech meziročních zvýšení v uplynulých deseti letech. Na straně tvorby vysoce pozitivně působil růst produkční účinnosti hmotných fixních aktiv a na straně užití dosáhl značných rozměrů vliv čistého vývozu. Změnila se pozice domácího sektoru. Na zvýšení úhrnné poptávky a nabídky působil podstatně méně růst domácí realizované poptávky než růst domácí efektivní nabídky. Hodnotově i objemově domácí nabídka byla větší než domácí poptávka. Vzhledem ke zmírnění mohutných odlivů prvotních důchodů nerezidentům z předchozích let a zpomalení růstu konečné spotřeby se výrazně zvýšily hrubé národní úspory, čímž výrazně poklesla míra financování výdajů na tvorbu hrubého kapitálu z vnějších zdrojů.

2.1.1. Hrubá přidaná hodnota

- **Výrazná variabilita růstu HDP**

Produkční výkonnost ekonomiky měřená objemem hrubé přidané hodnoty (HPH) se za deset let dynamicky zvyšovala a především v uplynulých čtyřech letech se růst zrychloval. Tempa meziročních přírůstků od roku 1996 do roku 2005 byla relativně variabilní, což se výrazněji projevilo zejména v meziročních změnách vytvářených zdrojů HDP v některých odvětvových činnostech. Růst HPH byl dokonce po zpomalování růstu v průběhu roku 1996 a stagnaci v následujících dvou letech zpomalován. Po meziročních poklesech v letech 1997 a 1998 od roku 1999 HPH s určitými výkyvy od trendu soustavně rostla. Za celkovými průměrnými ročními přírůstky se skrývají větší či menší odchylky – největší kladné ve vývoji v roce 2005 a největší záporné v roce 1997.

- **Vysoký růst HPH v roce 2005**

Hrubá přidaná hodnota, jako konečný výsledek ekonomické činnosti v běžných základních cenách (tj. bez daně na výrobky a s dotacemi na výrobky), dosáhla v roce 2005 výše 2 670,8 mld. Kč a za deset let činil její přírůstek 1 344,5 mld. Kč, což reálně bylo více o 27,9 %. V průměru za rok to představovalo růst reálně o 2,5 %, avšak meziroční změny se pohybovaly ve značném rozpětí. Zatímco v první polovině docházelo k nerovnoměrnému střídání pohybu v obou směrech s průměrným ročním zvýšením reálně o 1,3 %, od roku 2001 dochází k výrazně rostoucímu trendu s ročním růstem v průměru o 3,7 %. V roce 2005 meziročně HPH vzrostla o 6,7 %.

- **Největší příspěvek k růstu HPH měl sekundární sektor**

Příspěvky jednotlivých sektorů k růstu HPH v celém desetiletém období, jakož i v dvou pětiletých obdobích, byly značně rozdílné. Do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 se nejvíce zvýšila HPH v terciárním sektoru – reálně o 48,6 % s vlivem 12,4 p. b. k jejímu celkovému růstu, z toho relativně větší byl příspěvek sektoru v prvním pětiletém období (4,6 p. b. k celkovému růstu o 6,6 %). Největší vliv na zvýšení HPH za deset let měl sekundární sektor (12,9 p. b.), v němž HPH vzrostla reálně o 35,0 %. Nejvíce rostla HPH ve zpracovatelském průmyslu. Nepatrný byl příspěvek quaternárního sektoru, v němž se HPH zvýšila za deset let reálně pouze o 6,3 % s vlivem 2,4 p. b., v tom v prvním pětiletém období negativním (2,6 p. b.) a pozitivním (3,9 p. b.) teprve ve druhém pětiletém období. Nejvíce přitom k růstu přispěla odvětví obchodu, oprav motorových vozidel a spotřebního zboží. V odvětvích služeb (III. a IV. sektor) se HPH zvýšila reálně o 23,2 % s příspěvkem 14,8 p. b.

- **Zvýšení jednotkových mzdových nákladů**

Celkové náhrady zaměstnancům dosáhly v roce 2005 výše 1 282,2 mld. Kč, což v poměru k HDP představovalo 43,1 % a ve srovnání s rokem 1995 bylo nepatrně méně. Úhrn vyplacených mezd a platů zaměstnancům 967,9 mld. Kč v poměru k vytvořené hrubé přidané hodnotě dosáhl 36,2 %. Tento podíl se pohyboval v celém období v relativně úzkém pásmu a zůstal poměrně stabilní; ve srovnání s rokem 1995 se nepatrně zvýšil. Průměrná mzda zaměstnanců vzrostla přitom více než dvojnásobně, což vedlo ke značnému zvýšení jednotkových mzdových nákladů. Čistý provozní přebytek a smíšený důchod se zvyšoval rychleji než úhrn vyplacených mezd a platů a v poměru k vytvořené přidané hodnotě v roce 2005 to bylo více než v roce 1995. Vztah náhrad zaměstnancům, z toho vyplacených mezd a hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu k HDP v kupních cenách měl jiné rozměry a vyvíjel se v jiných poměrech.

- **Váha sekundárního sektoru**

Největší váhu v základních produkčních charakteristikách v běžných cenách měl sekundární sektor a v něm zejména zpracovatelský průmysl. Strukturální změny ve sledovaném období vedly sice k posílení jeho pozice na vytvořené produkci, avšak zároveň došlo k jeho oslabení na tvorbě HPH. K tomu v určité míře přispěla i zcela odlišná změna úhrnné cenové hladiny produkce a mezispotřeby v jednotlivých sektorech, jejímž důsledkem byly výrazně rozdílné deflátoři HPH, jakož i poměr mezi změnou cenové hladiny produkce a HPH. Souhrnným důsledkem sektorových strukturálních změn produkce a mezispotřeby bylo snížení podílu primárního a sekundárního sektoru na HPH a zvýšení terciárního a quartenárního sektoru, které v roce 2005 spolu vytvořily téměř tři pětiny zdrojů HDP a domácí efektivní nabídky.

Tab. č. 2.1.1 Vývoj hrubé přidané hodnoty

ze stálých cen 2000

	2000 1995	2005 2000	2005 1995	1996 až 2000	2001 až 2005	1996 až 2005	2000 1995	2005 2000	2005 1995
	v %			roční průměr v %			vliv v p. b.		
Celkem	106,6	120,0	127,9	1,3	3,7	2,5	6,6	20,0	27,9
I.	89,4	115,0	102,8	-2,2	2,8	0,3	-0,7	0,8	0,2
II.	111,2	121,4	135,0	2,1	4,0	3,0	5,3	7,7	12,9
III.	114,5	129,8	148,6	2,2	5,4	4,0	4,6	7,6	12,4
IV.	94,3	112,7	106,3	-1,2	2,2	0,6	-2,6	3,9	2,4

Sektor I. zahrnuje OKEČ A, B, C – zemědělství, myslivost, lesní hospodářství, rybolov, chov ryb a dobývání nerostných surovin.

Sektor II. zahrnuje OKEČ D, E, F – zpracovatelský průmysl, výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody a stavebnictví.

Sektor III. zahrnuje OKEČ G, H, I – obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží, pohostinství a ubytování, doprava, skladování, pošty a telekomunikace.

Sektor IV. zahrnuje OKEČ J, K, L, M, N, O, P – peněžnictví a pojišťovnictví, nemovitosti, služby pro podniky, výzkum, vývoj, veřejná správa, obrana, sociální zabezpečení, školství, zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti, ostatní veřejné sociální a osobní služby a domácnosti zaměstnávající personál.

- **Mzdová náročnost HPH**

Zatímco celková tempa přírůstků mezd a HPH v běžných cenách byla téměř stejná, takže podíl vyplacených mezd a platů na HPH se změnil zcela nepatrně, v jednotlivých odvětvových seskupeních byl vývoj značně rozdílný. Rychleji klesl podíl na mzdách než na HPH v primárním a zejména v sekundárním sektoru a výrazně se zvýšil podíl terciárního a zejména quartenárního sektoru na HPH a především na mzdách. Rozdíl mezi nejvyšším a nejnižším podílem mezd na HPH se zvětšil a v roce 2005 dosáhl již 7,8 p. b. Ve sledovaném období se nejvíce zvýšil úhrn mezd ve quartenárním sektoru, kde jejich podíl na HPH dosáhl více než dvou pětín a od roku 1995 se zvýšil o 1,4 p. b. Nejméně vzrostl objem mezd v primárním sektoru jejich podíl 33,8 % v poměru k HPH se snížil o 5,3 p. b. Méně než průměr rostl mzdový úhrn v sekundárním sektoru a rovněž došlo k poklesu jejich podílu na HPH. Více než průměrný byl růst mezd v terciárním sektoru, avšak vzhledem k menšímu zvýšení HPH se zvýšila její mzdová náročnost. Výsledkem sektorových strukturálních pohybů do roku 2005 bylo převýšení podílu mezd nad podílem HPH v quartenárním sektoru, zatím co ve zbývajících sektorech byl poměr opačný.

- **Značné sektorové rozdíly**

Za celkovým růstem produktivity práce, měřené HPH ve stálých cenách na pracovníka se skrývají značné odchylky v jednotlivých sektorech. Produktivita nejvíce vzrostla v primárním sektoru a zcela nepatrně se zvýšila v quartenárním sektoru, kde však její absolutní úroveň v roce 2005 byla nadprůměrná. Poměr mezi růstem HPH (ve stálých cenách) a růstem úhrnu mezd ukazuje, že rozdíl mezi nejvyšším a nejnižším vztahem mezi sektory dosáhl velkých rozměrů.

Tab. č. 2.1.2 HPH a jednotkové mzdové náklady

v mlrd. Kč běžných cen

	1995			2000			2005		
	hrubá přidaná hodnota	náhrady zaměst- nancům	mzdy a platy	hrubá přidaná hodnota	náhrady zaměst- nancům	mzdy a platy	hrubá přidaná hodnota	náhrady zaměst- nancům	mzdy a platy
Celkem	1 326,2	630,4	483,4	1 983,4	917,9	693,3	2 670,8	1 282,2	967,9
I.	92,5	46,7	36,2	105,7	51,5	38,7	117,6	52,5	39,7
II.	497,8	248,5	190,7	735,5	347,9	261,2	954,9	461,4	347,9
III.	324,4	128,3	99,1	497,5	203,8	155,9	677,3	283,4	215,5
IV.	411,5	206,9	157,4	644,7	314,7	237,8	921,0	484,9	364,8

2.1.2. Struktura HDP a vliv faktorů na jeho růst

- **Vliv cen a objemu**

Hodnota HDP (2 978,2 mld. Kč) za rok 2005 byla větší o 1 511,7 mld. Kč než v roce 1995. Tento hodnotový přírůstek představuje kombinaci změny úhrnné cenové hladiny a změny fyzického objemu. Vztah mezi oběma druhy změn, včetně jejich společného vlivu, se v jednotlivých letech lišil v závislosti na vývoji cen výdajů na konečnou spotřebu, na tvorbu hrubého kapitálu a cen vývozu i dovozu zboží a služeb. Za desetileté období měla na celkovou hodnotovou změnu podstatně větší vliv změna úhrnné cenové hladiny než změna fyzického objemu. K více než dvojnásobnému hodnotovému zvýšení HDP přispěl růst cen necelými dvěma třetinami a růst fyzického objemu více než třetinou.

- **Mění se vliv výrobních faktorů**

Pro úhrnný vývoj HDP bylo příznačné, že jednotlivé výrobní faktory v letech poklesu i v obdobích růstu působily značně rozdílně a intenzita jejich vlivu se meziročně výrazně měnila. Snížení zaměstnanosti při zvýšení stavu hmotných fixních aktiv (nová a dokonalá technika) podmiňovalo růst produktivity práce a vybavenosti práce fixním kapitálem. V prvním pětiletém období (do roku 2000 ve srovnání s rokem 1995) se zvýšil HDP reálně o 7,6 % a na jeho vývoj působilo negativně snížení počtu pracovníků a pokles produkční účinnosti fixního kapitálu. Ve druhém pětiletém období (do roku 2005 ve srovnání s rokem 2000) růst HDP značně zrychlil a na jeho zvýšení reálně o 19,6 % působily všechny faktory pozitivně; největší vliv měl růst produkční účinnosti fixních aktiv.

- **Pokles krytí domácí poptávky domácími zdroji**

Průběh vývoje HDP v polovině prvního pětiletí sledovaného období spočíval v neschopnosti vytvářet efektivní zdroje, které by plně kryly domácí realizovanou poptávku. Těžiště krytí přírůstků spotřeby domácností a výdajů na tvorbu hrubého fixního kapitálu se přesouvalo do vnějších zdrojů. To vyvolalo prudký a svým rozsahem nečekaný růst pasivního salda zahraničního obchodu v druhé polovině devadesátých let. Náročnost spotřeby domácností a tvorby hrubého fixního kapitálu na vnější zdroje v tomto období se zvyšovala podstatně prudším tempem než náročnost na domácí efektivní zdroje.

- **Pokles celkového počtu pracovníků při značném růstu jejich vybavenosti fixním kapitálem**

Celková zaměstnanost v české ekonomice v roce 2005 dosáhla v průměru 4 965,7 tis. osob, v tom 3 981,2 tisíc osob tvořili zaměstnanci a 984,5 tisíc osob sebezaměstnaní. Tato struktura aktivity (postavení osob v zaměstnání) se ve srovnání s rokem 1995 značně změnila; za celkovým poklesem pracovníků o 182,5 tisíc, tj. o 3,5 %, se skrývá úbytek zaměstnanců o 454,4 tisíc, tj. o 10,2 %, a přírůstek sebezaměstnaných o 271,9 tisíc, tj. o 38,2 %. Úroveň souhrnné produktivity práce 599,7 tisíc Kč v roce 2005 (HDP v běžných cenách na jednoho pracovníka) ve srovnání s rokem 1995 vzrostla reálně o 33,4 %. Ke konci roku 2005 (podle odhadu) dosáh stav hrubých hmotných fixních aktiv 21,7 bil. Kč (v běžných reprodukčních cenách) a reálně se jejich objem od konce roku 1995 zvýšil o 21,7 %. Účinnost hrubého fixního kapitálu se tak zvýšila o 5,8 % a vybavenost práce stavem kapitálu vzrostla o 26,1 %, což na výše uvedený přírůstek souhrnné produktivity práce mělo vliv 17,2 p. b., resp. 81,8 p. b. Z hlediska efektivnosti byl vývoj podstatně příznivější ve druhém než v prvním pětiletém období.

- **Meziroční fluktuace vlivu faktorů na vývoj HDP**

Celkové zvýšení HDP za deset let (do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995) reálně o 28,7 % bylo negativně ovlivňováno úbytkem počtu pracovníků zejména v prvním pětiletém období. Souhrnná produktivita práce měla v celém desetiletém období na tempo přírůstku HDP vliv 32,0 p. b. Zvýšení produkční účinnosti hmotných fixních aktiv působilo na vývoj HDP v rozsahu 6,7 p. b., takže zbývajících 25,3 p. b. vlivu připadlo na zvýšení vybavenosti pracovníků hmotnými fixními aktivy. Celkové působení faktorů se meziročně pohybovalo ve značném rozpětí; vliv počtu pracovníků od -3,1 p. b. v roce 1999 po 0,9 p. b. v roce 1996, vliv souhrnné produktivity práce od -1,0 p. b. v roce 1997 po 5,4 p. b. v roce 2005, vliv účinnosti fixních aktiv od -2,6 p. b. v roce 1997 po 4,0 p. b. v roce 2005 a vliv vybavenosti práce fixními aktivy od 1,3 p. b. v roce 2002 po 4,8 p. b. v roce 1999.

- **Převládající vliv účinnosti HFA na růst HDP od roku 2001**

Na růst souhrnné produktivity práce v celém desetiletém období měla zcela převládající vliv kapitálová vybavenost pracovníků, avšak v posledních pěti letech již převažovalo působení produkční účinnosti fixních aktiv. Jednoprocentnímu zvýšení produktivity práce do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 odpovídal 0,945 % růst vybavenosti práce kapitálem a 0,793 % růst účinnosti fixního kapitálu, avšak do roku

2005 ve srovnání s rokem 2000 se tento vztah změnil na 0,926 %, resp. 0,906 %. Meziroční změny ve vztazích mezi těmito faktory byly velice variabilní.

Tab. č. 2.1.3 Vliv výrobních faktorů na vývoj HDP

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Meziroční změna HDP										
a) v mld. Kč s. c. 2000	81,9	-15,5	-15,9	27,9	77,1	53,8	42,5	82,3	99,8	150,3
b) v %	4,0	-0,7	-0,8	1,3	3,6	2,5	1,9	3,6	4,2	6,1
	v tom vliv v procentních bodech									
Zaměstnanosti	0,9	0,3	-1,5	-3,1	-0,2	0,5	0,6	-1,3	0,1	0,7
Produktivity práce	3,1	-1,0	0,7	4,4	3,8	2,0	1,3	4,9	4,1	5,4
Účinnosti HFA ¹⁾	1,5	-2,6	-1,9	-0,4	1,5	0,5	0,0	1,1	2,3	4,0
Vybavenosti práce HFA ¹⁾	1,6	1,6	2,6	4,8	2,3	1,5	1,3	3,8	1,8	1,4

¹⁾ Hmotná fixní aktiva.

• **Růst integrální produktivity a značné zvýšení JPN**

Vztah mezi vývojem úhrnných výnosů a úhrnných nákladů růstu HDP vyjadřuje integrální produktivitu výrobních faktorů. Produktivita práce a produkční účinnost fixních aktiv vzrostly za deset let rychleji než náročnost HDP na stav fixního kapitálu a vybavenost práce fixními aktivy. Integrální produktivita výrobních faktorů se do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 zvýšila o 18,3 %, v tom v prvním pětiletém období klesla o 5,7 % a ve druhém pětiletém období vzrostla o 25,4 %. Jednotkové pracovní náklady, vyjadřující poměr indexu náhrad zaměstnancům a smíšeného důchodu domácností na jednoho pracovníka a indexu souhrnné produktivity práce, se do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 zvýšily a s výjimkou roku 2005, kdy došlo k jejich poklesu, každoročně rostly. Nejvíce meziročně vzrostly v roce 1997. Kromě značného poklesu náročnosti HDP na mezispotřebu energie (v průměru za rok o 3,5 %), se snížila náročnost HDP na primární energetické zdroje o 18,8 % (tj. v průměru za rok o 2,0 %) a na konečnou energetickou spotřebu o 22,5 % (tj. v průměru za rok o 2,5 %).

• **Změny výdajové struktury HDP**

Strukturální změny výdajů na HDP byly v některých letech významné a relativně velký vliv na ně měly výdajové složky s nejnižším podílem, tj. tvorba zásob a čistý vývoz. Proměnlivost těchto dvou složek byla charakteristická pro každý rok a měla značně měnící se vliv i na vývoj HDP reálně. Na celkové hodnotě HDP v kupních cenách dosáhl v roce 2005 podíl výdajů na konečnou spotřebu 71,6 %, z toho spotřebitelských výdajů domácnosti 48,7 %, a podíl výdajů na tvorbu hrubého kapitálu 26,5 %, z toho na tvorbu fixního kapitálu 25,5 %. Zbývajících 1,9 % připadlo na čistý vývoz, což představuje převýšení vývozu zboží a služeb nad jejich dovozem. Od roku 1995 docházelo k větším strukturálním přesunům mezi výdaji na tvorbu hrubého kapitálu a z toho zejména na tvorbu zásob, které byly nejpohyblivější výdajovou složkou HDP, a čistým vývozem, jehož podíl byl, kromě roku 2005, vždy negativní v důsledku převýšení dovozu nad vývozem. Podíl výdajů na konečnou spotřebu a z toho na spotřebu domácností se v jednotlivých letech pohyboval v relativně malém rozpětí. Meziroční změny podílu spotřebitelských výdajů domácností korespondují s pohybem jejich prvotních důchodů v poměru k disponibilnímu důchodu.

• **Rozhodující vliv konečné spotřeby na HDP**

K růstu HDP v období od roku 1995 do roku 2005 reálně o 28,7 % nejvíce přispěly výdaje na konečnou spotřebu (20,7 p. b.), které se zvýšily reálně o 29,3 %. Z nich podstatně rychleji rostly spotřebitelské výdaje domácností (33,1 %) než spotřebitelské výdaje vlády (20,7 %), jejich vliv na zvýšení HDP dosáhl 16,1 p. b., resp. 4,6 p. b. Rozptyl meziročních kladných a záporných vlivů na vývoj HDP dosáhl u celkové konečné spotřeby 5,5 p. b., z toho u spotřeby domácností 4,6 p. b.

• **Rostoucí podíl výdajů na potraviny**

Ve spotřebě domácností největší podíl patří výdajům na potraviny a nealkoholické nápoje (17,5 %), výdaje na rekreaci, kulturu a sport (11,9 %) a výdaje na bydlení, vodu, energii a paliva (10,4 %). Nejrychleji rostoucí položkou spotřeby domácností byly výdaje na zdravotnictví, na pošty a telekomunikace a na rekreaci, kulturu a sport.

• **Vliv tvorby kapitálu na HDP**

Výdaje na tvorbu hrubého kapitálu do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 vzrostly reálně o 30,8 % a přispěly 9,1 p. b. ke zvýšení HDP. V jejich struktuře měla sice rozhodující úlohu tvorba fixního kapitálu, která byla v uvedeném období vyšší reálně o 27,8 % a na HDP měla vliv 7,9 p. b., avšak tvorba zásob v některých letech

působila meziročně značně variabilně (negativně i pozitivně), i když jejich váha na hodnotě HDP byla velice nízká. Výdaje na tvorbu hrubého fixního kapitálu dosahovaly zejména v polovině devadesátých let velkých rozměrů a mimořádně vysokých temp přírůstků, za nimiž byly skryty značné rozdíly v základních směrech umístění do národohospodářských struktur (odvětvové i věcné členění). Počátkem prvních pěti let sledovaného období došlo ke zpomalení růstu a posléze ve třech letech (1997 až 1999) k poklesu. Z hlediska struktury k problémům patřil vývoj investic do bytové výstavby, dopravy i průmyslu. Od roku 2000 již výdaje na tvorbu fixního kapitálu trvale rostou, do roku 2005 ve srovnání s rokem 2000 se zvýšily reálně o 22,1 %. Proces tvorby hrubého fixního kapitálu probíhal pod silným vlivem zahraničních investorů. Ve struktuře výdajů na tvorbu hrubého fixního kapitálu měly rozhodující podíl ostatní budovy a stavby (bez obydlí), za nimiž následovaly ostatní stroje a zařízení a posléze dopravní prostředky. Nejrychleji rostoucí složkou výdajů na hmotná fixní aktiva byly výdaje na dopravní prostředky, jejichž tempo přírůstku bylo téměř trojnásobně vyšší než tempo celkové tvorby kapitálu. Nepatrně rychleji než hmotná rostla nehmotná fixní aktiva.

• **Značné změny vlivu čistého vývozu na HDP**

Za průměrným příspěvkem čistého vývozu k růstu HDP docházelo v jednotlivých letech ke značným rozdílům od -3,9 p. b. (1996) po 4,0 p. b. (2005), což ukazuje na výjimečnost vývoje v roce 2005. Vzhledem k malé váze čistého vývozu šlo o výrazné rozpětí a měnící se saldo celkového vývozu a dovozu vedlo v některých letech k hroživým rozměrům nerovnováhy mezi nižší tvorbou domácích efektivních zdrojů a vyšší domácí realizovanou poptávkou. Na nepříznivý vývoj čistého vývozu měly vždy určující vliv spotřebitelské výdaje domácností a výdaje na tvorbu fixního kapitálu.

Tab. č. 2.1.4 Vliv výdajových složek na vývoj HDP

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Přírůstek HDP										
a) v mld. Kč b. c.	216,8	127,8	185,4	84,3	108,4	163,0	112,2	112,7	204,0	197,1
b) v mld. Kč c. p. r.	59,1	-12,3	-13,7	26,8	75,9	53,8	44,5	88,8	108,6	169,2
c) v %, reálně	4,0	-0,7	-0,8	1,3	3,6	2,5	1,9	3,6	4,2	6,1
	v tom vliv v procentních bodech									
Konečná spotřeba	4,1	1,8	-0,8	2,1	0,8	1,9	2,5	4,7	0,6	1,3
- z toho domácností	4,2	1,1	-0,4	1,5	0,7	1,2	1,1	3,0	1,3	1,2
Tvorba hrubého kapitálu	3,8	-2,8	-0,6	-1,0	2,8	2,0	1,4	-0,4	2,2	0,8
- z toho fixního	3,1	-1,8	-0,3	-0,9	1,4	1,8	1,4	0,1	1,3	0,9
Čistý vývoz	-3,9	0,3	0,6	0,2	0,0	-1,4	-2,0	-0,7	1,4	4,0
Informativně										
Vývoz	2,8	4,1	5,4	2,9	9,2	7,1	1,4	4,3	13,0	7,5
Dovoz	-6,7	-3,8	-4,8	-2,7	-9,2	-8,5	-3,4	-5,0	-11,6	-3,5

• **Rozdíly v mírách růstu HDP a jeho složek**

Desetiletý vývoj základních makroekonomických charakteristik ukazuje, že mezi růstem HDP a růstem jeho jednotlivých výdajových složek jsou rozdíly minimální s výjimkou značně rychlejšího růstu celkového vývozu i dovozu než HDP (o 123,9 p. b., resp. o 122,5 p. b.). Do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 bylo zvýšení výdajů na konečnou spotřebu jen o 0,7 p. b. větší než HDP a rychlost růstu výdajů na tvorbu hrubého fixního kapitálu byla pouze o 0,6 p. b. pomalejší než HDP. Meziročně byla však proměnlivost temp přírůstků značně velká a rozdíly mezi změnou HDP a změnami výdajových složek se obousměrně pohybovaly ve značném rozpětí. Výdaje na konečnou spotřebu meziročně rostly o 3,1 p. b. rychleji (1997) a o 4,3 p. b. pomaleji (2005) než HDP. Podstatně větší byl rozptyl v meziročním vývoji výdajů na tvorbu hrubého kapitálu; od 7,6 p. b. (1966) po -7,7 p. b. (1997) a s mimořádně velkým kolísáním v jednotlivých letech. Celkový vývoz rostl každoročně rychleji než HDP, avšak v některých letech jen nepatrně (o 1,5 p. b. v roce 1996 a pouze o 0,2 p. b. v roce 2002) a v některých letech značně (o 12,9 p. b. v roce 2000 a o 16,9 p. b. v roce 2004). Celkový dovoz rostl rovněž každoročně s výjimkou roku 2005 rychleji než HDP, avšak rozdíly v tempech přírůstku byly menší než u vývozu (14,0 p. b. v roce 2004 a -1,2 p. b. v roce 2005).

Tab. č. 2.1.5 Rozdíly mezi růstem výdajových složek a HDP

v p.b.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Výdaje na konečnou spotřebu	1,7	3,1	-0,2	1,7	-2,5	0,1	1,6	2,7	-3,4	-4,3
z toho: domácností	4,4	2,9	0,0	1,5	-2,3	-0,2	0,3	2,4	-1,7	-4,1
Výdaje na THK	7,6	-7,7	-1,3	-4,8	7,0	4,1	2,7	-5,0	4,0	-3,2
z toho: fixního	5,9	-5,0	-0,1	-4,6	1,5	4,1	3,2	-3,2	0,5	-2,1
Vývoz celkem	1,5	9,1	11,2	4,1	12,9	8,7	0,2	3,6	16,9	4,5
Dovoz celkem	8,1	7,6	9,1	3,6	12,7	10,3	3,1	4,4	14,0	-1,2

- **Různost míry variability složek HDP**

Zároveň se potvrzuje, že míra variability růstu HDP, jeho výdajových složek a zahraničně obchodních transakcí je výrazně rozdílná. Odchyly mezi průměrnou roční mírou růstu za deset let a meziroční změnou byly nejmenší ve vývoji výdajů na konečnou spotřebu a největší ve vývoji výdajů na tvorbu hrubého kapitálu výlučně v důsledku velké rozkolísanosti tvorby zásob. Překvapující je, že variabilita vývoje celkového vývozu i dovozu je větší než variabilita výdajů na tvorbu hrubého fixního kapitálu. Odchyly mezi průměrnou roční mírou růstu HDP za deset let a meziroční změnou HDP jsou relativně nízké a jen nepatrně větší než ve vývoji konečné spotřeby.

Tab. č. 2.1.6 Odchyly mezi průměrnou roční mírou růstu a meziročními změnami

v p. b.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
HDP	1,4	-3,3	-3,4	-1,3	1,0	-0,1	-0,7	1,0	1,6	3,5
Konečná spotřeba	3,1	-0,2	-3,6	0,4	-1,5	0,0	0,9	3,7	-0,1	-0,6
z toho: domácností	5,5	-0,7	-3,7	-0,1	-1,6	-0,6	-0,7	3,1	-0,4	-0,9
THK	8,9	-11,1	-4,8	-6,2	7,9	3,9	1,9	-4,1	5,5	0,2
z toho: fixního	7,4	-8,2	-3,4	-5,8	2,6	4,1	2,6	-2,1	2,2	1,5
Vývoz celkem	-4,2	-1,3	0,7	-4,3	6,8	1,5	-7,6	-2,5	11,4	0,9
Dovoz celkem	2,5	-2,7	-1,3	-4,7	6,7	3,2	-4,6	-1,6	8,6	-4,7

2.1.3. Úhrnná poptávka a nabídka

- **Posilování vnějšího sektoru**

Základní struktura úhrnné poptávky a nabídky se v průběhu sledovaného období měnila ve prospěch vnějšího sektoru, jehož vliv značně sílil do roku 2000 a poté začal mírně oslabovat. Nejvíce meziročně oslabil v roce 2005, když tempo přírůstku vnější poptávky a vnější nabídky výrazně zpomalilo a jejich saldo se dostalo do aktiva. Celkově více klesl podíl domácí realizované poptávky na úhrnné poptávce než podíl domácí efektivní nabídky na úhrnné nabídce.

Hodnota úhrnné poptávky a nabídky dosahující 5 026,1 mld. Kč v roce 2005 byla větší o 2 767,8 mld. Kč než v roce 1995. Podíl domácí realizované poptávky 57,5 % a vnější poptávky 42,5 % na úhrnné poptávce dosažený v roce 2005 se za jedenáct let změnil o 9,5 p. b. Podíl domácí efektivní nabídky 58,7 % a vnější nabídky 41,3 % na úhrnné nabídce za rok 2005 se změnil méně (o 5,5 p. b.). Zatímco v roce 1995 domácí nabídka byla nižší o 4,2 % než domácí poptávka, v roce 2005 došlo již k převýšení o 2,0 %, k čemuž přispěl nejen vnější sektor, nýbrž i tvorba zásob. Výjimečnost vývoje ekonomiky v roce 2005 potvrzuje i zvýšená míra krytí domácí poptávky domácí nabídkou, když přírůstek meziroční hodnoty domácích zdrojů byl 1,7násobně větší než přírůstek domácí poptávky. Tento jev se nevyskytl s výjimkou roku 2005 v celém období.

- **Rostoucí vliv vnější poptávky**

Reálně se do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 zvýšil objem úhrnné poptávky o 66,1 %, k čemuž 2,2násobně více přispěl růst vnější poptávky než domácí poptávky s vlivem 45,5 p. b., resp. 20,6 p. b. Značně rozdílně přitom působily obě složky poptávky ve dvou pětiletých obdobích. Na zvýšení úhrnné poptávky do roku 2000 ve srovnání s rokem 1995 reálně o 23,9 % měla domácí realizovaná poptávka vliv pouze 6,7 p. b. a zbývajících 17,2 p. b. připadlo na vliv vnější poptávky. Do roku 2005 se ve srovnání s rokem 2000 růst úhrnné poptávky zrychlil na 34,1 %, k čemuž obě její složky přispěly 11,4 p. b., resp. 22,7 p. b. Proporce mezi vlivem obou složek se hlavně meziročně značně měnily; od převýšení vlivu domácí poptávky nad vnější

poptávkou o 2,9 p. b. (1996) až po převýšení vlivu vnější poptávky nad domácí poptávkou o 6,9 p. b. (2004). Meziroční kolísání vlivu domácí a vnější poptávky na vývoj úhrnné poptávky se pohybovalo ve značném rozpětí.

Tab. č. 2.1.7 Vliv složek na úhrnnou poptávku a nabídku

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Meziroční změna úhrnu										
a) v mld. Kč, c. p. r.	146,8	68,3	79,7	83,1	236,3	237,0	126,1	224,5	383,6	272,2
b) v %, reálně	6,5	2,7	2,8	2,7	7,3	6,6	3,2	5,7	9,1	5,7
	v tom vliv v procentních bodech									
Domácí poptávka	4,7	0,0	-0,7	0,8	1,4	2,3	2,4	3,0	1,1	1,3
Vnější poptávka	1,8	2,7	3,5	1,9	5,9	4,3	0,8	2,7	8,0	4,4
Domácí nabídka	2,2	0,2	-0,2	0,9	1,4	1,4	1,2	2,6	2,0	3,6
Vnější nabídka	4,3	2,5	3,0	1,8	5,9	5,2	2,0	3,1	7,1	2,1

- Větší převýšení vlivu vnější nabídky** Ke zvýšení úhrnné nabídky ve stejném období přispěl 2,4násobně více růst vnější nabídky než domácí nabídky s vlivem 46,8 p. b., resp. 19,3 p. b., přičemž opět velice rozdílně působily obě složky ve dvou pětiletých obdobích. Do roku 2000 ve srovnání s rokem 1995 měla domácí efektivní nabídka velmi nízký vliv (4,9 p. b.) a 19,0 p. b. náleželo vnější nabídce. Do roku 2005 ve srovnání s rokem 2000 se tento poměr výrazně změnil (na 12,2 p. b. a 21,9 p. b.). Rovněž na nabídkové straně se meziročně vztahy mezi oběma složkami značně měnily; např. od převýšení vlivu vnější nabídky nad domácí nabídkou o 5,1 p. b. v roce 2004 po v následujícím roce obrácené převýšení o 1,5 p. b. Meziroční kolísání vlivu domácí a vnější nabídky na vývoj úhrnné nabídky se rovněž pohybovalo ve velkém rozpětí.

2.1.4. Hrubý disponibilní národní důchod

- Převaha sklonu ke spotřebě nad sklonem k úsporám** Od začátku transformace české ekonomiky docházelo k převaze sklonu ke spotřebě nad sklonem k úsporám. Rychlejší růst spotřebitelské poptávky než hrubého disponibilního národního důchodu působil na zvyšování pasiva běžného účtu platební bilance. Nedostatek hrubých národních úspor na financování výdajů na tvorbu hrubého kapitálu byl nahrazován přílivem úspor ze zahraničí, resp. zvyšováním záporného salda národních běžných transakcí s nerezidenty a čistým úbytkem finančních aktiv. Důsledkem bylo narůstání vnější zadluženosti.

Vývoj důchodů, výdajů a kapitálových transakcí vedl ve sledovaném období k výrazným změnám v tvorbě hrubých národních úspor a v míře financování tvorby hrubého kapitálu z domácích a z vnějších zdrojů. Negativní vliv na menší zvýšení hrubého disponibilního národního důchodu než HDP měl předstih růstu prvotních důchodů nerezidentům před růstem prvotních důchodů od nerezidentů. Na druhé straně mírně pozitivně působil rychlejší růst běžných transferů od nerezidentů než růst běžných transferů nerezidentům. Vývoj hrubých národních úspor byl negativně ovlivněn, kromě prvotních příčin (odčerpání čistých prvotních důchodů z HDP nerezidentům), i v důsledku rychlejšího růstu výdajů na konečnou spotřebu než růstu hrubého disponibilního důchodu.

- Značný odliv prvotních důchodů nerezidentům** Za celé sledované období odplynulo formou čistých prvotních důchodů nerezidentům z ČR 787,8 mld. Kč, tj. z hodnoty HDP ubylo 3,2 %, z toho nejvíce 142,3 mld. Kč v roce 2005. Na druhé straně formou čistých běžných transferů od nerezidentů přibýlo do ČR 160,7 mld. Kč, tj. k hodnotě HDP přibýlo 0,6 %, z toho nejvíce 20,9 mld. Kč v roce 2005. Úhrnná míra konečné spotřeby dosáhla 75,2 % a míra hrubých národních úspor 24,8 % (poměr výdajů na konečnou spotřebu, resp. hrubých úspor k hrubému disponibilnímu národnímu důchodu). Úhrnná míra investic 29,6 % (poměr výdajů na tvorbu hrubého kapitálu k hrubému disponibilnímu národnímu důchodu) byla vyšší o 4,8 p. b. než míra úspor. To znamená, že záporné saldo národních běžných transakcí dosáhlo v poměru k disponibilnímu národnímu důchodu 4,7 %. Z toho zároveň vyplývá, že vytvořené hrubé národní úspory postačovaly z 84,0 % na financování tvorby hrubého kapitálu a zbývajících 16,0 % muselo být kryto ze zahraničních zdrojů. Od těchto celkových průměrných charakteristik docházelo v jednotlivých letech sledovaného období ke značným odchylkám.

- **Převýšení míry investic nad mírou úspor**

Hodnota hrubého disponibilního národního důchodu dosahujícího 2 856,8 mld. Kč v roce 2005 byla o 1 382,3 mld. vyšší Kč než v roce 1995; z uvedené hodnoty dosáhly výdaje na konečnou spotřebu 2 131,5 mld. Kč, tj. 74,6 %, a zbývajících 725,3 mld. Kč, tj. 25,4 %, tvořily hrubé národní úspory. Výdaje na tvorbu hrubého kapitálu 788,9 mld. Kč převyšovaly hrubé národní úspory o 8,8 % a muselo být použito 63,6 mld. Kč ze zahraničních zdrojů na financování kapitálových výdajů. Z hlediska proporcí mezi vytvořeným disponibilním národním důchodem, výdaji na konečnou spotřebu a kapitálovými transakcemi patřil rok 2005 k nejpříznivějším. Míra hrubých národních úspor 25,4 % byla totiž nižší pouze o 2,2 p. b. než míra investic a míra financování výdajů na tvorbu hrubého kapitálu z domácích zdrojů byla relativně vysoká (91,9 %), což znamená, že zbývajících 8,1 % náleželo vnějším zdrojům.

Od dříve uvedených průměrných hodnot se jednotlivé roky značně liší; míra konečné spotřeby, míra hrubých úspor, míra hrubých investic, míra financování výdajů na tvorbu hrubého kapitálu z hrubých národních úspor a ze zahraničních úspor se pohybovala ve značném rozpětí.

- **Výrazný odklon od průměrných měr**

Jedenáctiletá průměrná míra hrubých národních úspor 24,8 % se výrazně odlišuje od míry nejvyšší (28,4 %) dosažené v roce 1995 a od nejnižší (21,9 %) z roku 2003. Stejně tak ve srovnání s jedenáctiletou mírou hrubých investic 29,6 % dosáhl rozdíl mezi maximem a minimem v jednotlivých letech značných rozměrů (34,0 % v roce 1996 a 27,4 % v roce 1999). Od průměrného jedenáctiletého převýšení míry hrubých investic nad mírou hrubých národních úspor 4,8 p. b. se rozdíl v jednotlivých letech pohybují od 6,8 p. b. v roce 1996 po 2,1 p. b. v roce 1998. Meziroční změny v některých letech byly dosti velké a svědčí o značné variabilitě temp ročních přírůstků hrubého disponibilního národního důchodu, výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a hrubých národních úspor.

- **Odlišnosti ve vnějších zdrojích financování THK**

Domácí zdroje financování výdajů na tvorbu hrubého kapitálu 5 902,4 mld. Kč, které byly k dispozici v úhrnu za jedenáct let, byly nedostačující (84,0 %ní schopnost financovat) a meziročně se velice měnily. Bylo tudíž potřeba použít vnějších zdrojů, které v tomtéž období dosáhly 1 121,2 mld. Kč, což představovalo v poměru k výdajům na tvorbu hrubého kapitálu 16,0 %. Ve srovnání s touto průměrnou roční mírou potřeby financování THK z vnějších zdrojů za celé období 1995 až 2005 byly jednotlivé roky značně odlišné (7,1 % v roce 1998 a 22,5 % v roce 2003).

Tab. č. 2.1.8 Hrubý disponibilní důchod a hrubé národní úspory

v mld. Kč běžných cen

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
HDP	1 466,5	1 683,3	1 811,1	1 996,5	2 080,8	2 189,2	2 352,2	2 464,4	2 577,1	2 781,9	2 978,2
Čisté prvotní důchody	-7,2	-24,8	-29,2	-35,1	-46,7	-53,2	-83,8	-116,2	-114,5	-134,8	-142,3
Hrubý národní důchod	1 459,3	1 658,5	1 781,9	1 961,4	2 034,1	2 136,0	2 268,4	2 348,2	2 462,6	2 647,1	2 835,9
Čisté prvotní transfery	15,2	10,4	12,0	16,6	20,4	14,5	17,7	14,6	15,8	2,6	20,9
Hrubý disponibilní důchod	1 474,5	1 668,9	1 793,9	1 978,0	2 054,5	2 150,5	2 286,1	2 362,8	2 478,4	2 649,7	2 856,8
Konečná spotřeba	1 052,3	1 214,6	1 353,1	1 451,3	1 541,3	1 610,2	1 717,0	1 811,8	1 935,6	2 033,0	2 131,5
Hrubé národní úspory	422,2	454,3	440,8	526,7	513,2	540,3	569,1	551,0	542,8	616,7	725,3
Tvorba hrubého kapitálu	477,7	567,0	551,9	566,9	563,8	645,1	694,0	704,0	700,3	764,0	788,9
Saldo běžných transakcí s nerezidenty	-55,2	-112,7	-111,1	-40,2	-50,6	-104,8	-124,9	-153,0	-157,5	-147,3	-63,6
Informativně:											
Míra hrubých úspor (v %)	28,6	27,2	24,6	26,6	25,0	25,1	24,9	23,3	21,9	23,3	25,4
Míra investic (v %)	32,4	34,0	30,8	28,7	27,4	30,0	30,4	29,8	28,3	28,8	27,6
Financování THK z vnějších zdrojů (v %)	11,6	19,9	20,1	7,1	9,0	16,2	18,0	21,7	22,5	19,3	8,1

2.1.5. Reálný hrubý domácí důchod

- **Reálný hrubý domácí důchod se zvýšil za deset let v průměru za rok o 3,1 %**

Konstrukce „Reálného hrubého domácího důchodu“ vychází z HDP ve stálých cenách, jehož objem se upraví o obchodní zisk nebo o ztrátu ze směnných relací v příslušném roce. Ve vývoji za deset let (do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995) kumulativní obchodní zisk z meziročních změn směnných relací (po odečtení ztrát) dosáhl výše 119,9 mld. Kč, přičemž podle poměru mezi vývojem cen vývozu a dovozu zboží a služeb došlo k maximálnímu obchodnímu zisku v roce 1998 (60,7 mld. Kč) a k maximální obchodní ztrátě v roce 2005 (36,0 mld. Kč). Celkově se do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 zvýšil „reálný hrubý domácí důchod“ o 36,7 %; v prvním pětiletém období o 10,9 % a ve druhém pětiletém období o 23,3 %, tj. průměrně ročně o 2,1 %, resp. o 4,3 %.

Tab. č. 2.1.9 Reálný hrubý domácí důchod

v mld. Kč

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
HDP v c. p. r.	1 525,6	1 671,0	1 797,3	2 023,0	2 156,7	2 242,9	2 396,8	2 553,2	2 685,7	2 950,3
Obchodní zisk (+), resp. ztráta (-) z T/T	25,0	3,4	60,7	-6,0	-31,8	37,0	51,3	8,3	8,0	-36,0
Reálný HDD	1 550,6	1 674,4	1 858,0	2 017,2	2 118,6	2 279,9	2 448,1	2 561,5	2 693,7	2 914,3
Předchozí rok = 100	105,7	99,5	102,6	101,0	101,8	104,1	104,1	103,9	104,5	104,8

2.1.6. Postavení ČR v mezinárodním srovnání HDP

- **HDP na obyvatele dosáhl 73 % úrovně států EU-25**

Objem HDP připadajícího na jednoho obyvatele ČR dosáhl v roce 2005 v paritě kupní síly 17 355, což v poměru k úhrnu států EU-25 představovalo 73 %. Z nově přistoupivších států k EU měly v roce 2005 vyšší úroveň HDP na obyvatele ve srovnání s ČR Kypr (asi o 14 %), Slovinsko (asi o 10 %) a z ostatních nových států se pod úroveň ČR nachází Polsko (asi o 32 %), Slovensko (asi o 25 %) a Maďarsko (asi o 16 %). Z dalších států EU-25 s podprůměrnou úrovní byl ve srovnání s ČR objem HDP na jednoho obyvatele nepatrně nižší v Portugalsku (asi o 3 %) a na Maltě (asi o 5 %).

V průměru za rok 2005 dosáhl směnný devizový kurz podle ČNB 29,784 CZK za 1 EUR a parita kupní síly české koruny byla vypočtena ve výši 16,768 CZK za 1 PPS (Purchasing Power Standard). Z porovnání PPS a směnného devizového kurzu CZK lze odvodit, že úhrnná cenová hladina k průměru za státy EU-25 (měřeno v průměru všech výdajů za HDP) dosáhla 56,3 %, což je ve srovnání s rokem 1999 více o 12,1 p. b. Na věcnou strukturu HDP má vliv i odlišná cenová struktura v jednotlivých státech EU. Rozdílnost cenových hladin výdajových složek HDP mezi státy EU je značná.

Tab. č. 2.1.10 HDP na jednoho obyvatele ČR

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
HDP na 1 obyv. v PPS ^{x)}	10 668	11 643	11 875	11 979	12 404	13 033	13 738	14 595	14 874	16 013	17 355
Parita kupní síly vůči PPS	13,306	14,015	14,802	16,189	16,314	16 352	16 747	16,553	16,984	17,016	16,768
Srovnatelná cenová úroveň	44,2	45,9	49,1	53,7	53,3	53,3	56,3
Objemový index HDP na 1 obyv., EU-25=100	68	70	68	65	65	64	65	66	68	70	73

^{x)} K přepočtu údajů o HDP do standardu kupní síly (Purchasing Power Parity) byly použity výsledky Evropského srovnávacího projektu (ECP). PPS je umělá jednotka, v níž se navzájem vyrovnávají rozdíly mezi kupní silou jednotek národních měn členských států EU-25.